

מרכז مساواة
מרכז מוסאוא
Mossawa Center

נייר עמדה בנושא:

**בעיית אבטלת נשים
במגזר הערבי
ודרכים לטיפול בה**

יולי, 2003

הוכן ע"י:

אמין פארס

מנהל היחידה הכלכלית חברתית

1. נתוני רקע:

האוכלוסיה הערבית מונה כ- 1.2 מיליון תושבים
המהווים כ- 19% מכלל האוכלוסיה בישראל.
מספר התושבים הערבים בגיל העבודה (בני 15+), הוא כ- 801 אלף.
מהם משתתפים בכוח העבודה: כ- 342 אלף,
שמהווים כ- 43% מהאוכלוסיה בגיל העבודה.

נשים בגיל העבודה: כ- 401 אלף.
משתתפות בכוח העבודה: כ- 92 אלף נשים.
שיעור נמוך של השתתפות בכוח העבודה בקרב התושבים הערבים נובע בעיקר
מהשתתפות נמוכה מאוד של הנשים הערביות בכוח העבודה,
שאינה עולה על כ- 23% מכלל הנשים בגיל העבודה.

לוח מס' 1:

אוכלוסיה וכח עבודה ערבי

2000 - 1990

<u>נשים</u>	<u>גברים</u>	<u>כל האוכלוסיה</u>		
		<u>2000</u>	<u>1990</u>	
572.6	593.7	1,188.7	875.1	אוכלוסיה (אלפים)
		3.9	3.4	אחוז גידול שנתי
401.9	399.4	801.3	501.8	בני 15+
23.1	62.6	42.7	40.2	% כח העבודה
12.9	12.0	11.9	9.4	% המובטלים

למ"ס שנתונים סטטיסטיים.

2. אבטלת נשים:

שיעור האבטלה בקרב הגברים וגם הנשים הערבים, גבוהה מזו שבקרב גברים ונשים יהודים בכ- 4% עד 5% יותר, באותה שנה 2000. עם החרפת האבטלה במהלך השנים האחרונות, שיעור האבטלה מוערך ביותר מ- 15%, בקרב הגברים ויותר מזה בהרבה בקרב הנשים. יש לציין כי שיעור האבטלה היום במשק עומד על כ- 11%.

התגברות בעיית האבטלה בקרב כלל האוכלוסייה הערבית במהלך השנים האחרונות גרמה להחרפת הבעיה בקרב הנשים הערביות באופן מיוחד ובאופן חזק יותר.

קבוצה הנשים הערביות סבלה כל הזמן מחוסר תעסוקה ומחוסר ניצול יעיל לפוטנציאל הכלכלי הטמון בהן. לקבוצה חלשה מבחינה כלכלית הייתה תמיד הראשונה להיפגע מתוצאות המיתון.

- כתוצאה ממשבר חמור ומתמשך זה, בקרב כלל האוכלוסייה הערבית ובקרב הנשים במיוחד, התפתחו לאחרונה, מספר תופעות שליליות בשוק העבודה:**
1. הגדלת מספר המתמודדות על המספר הקטן של משרות פנויות הן בסקטור הפרטי, שמאז ומתמיד היה מצומצם, ובסקטור הציבורי שאף הוא מצומצם.
 2. הגברת לחץ השוק, נוכח עודף ההיצע הגדול של נשים מובטלות, להורדת השכר לקבוצת הנשים שמוצאות עבודה.
 3. אחוז הנשים שעובדות באופן זמני ואלה שעובדות במסגרות עבודה לא מסודרות גדל באופן משמעותי.
 4. אבטלה מתמשכת ושכר נמוך מאוד משפיעים על צפיות הנשים שהיו אמורות להצטרף לכוח העבודה הפוטנציאלי, דבר זה משתקף בירידת מספר ואחוז המשתתפות בשוק העבודה כמחפשות עבודה.
- חסר נתונים כמותיים בתחומים הללו מעיד על מידת ההתענינות של הגורמים הממלכתיים והאחרים בחומרת הבעיה הזו !!

3. פערי השכר:

נתוני השכר שמתפרסמים ע"י הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה במסגרת סקרי ההכנסות מתבססים על נתוני שכר של השכירים גברים ונשים שעובדים במסגרות בעיקר ציבוריות ומסודרות יחסית. נתונים הללו פוסחים על קבוצת גדולה בקרב הנשים הערביות, בעיקר אותה קבוצה ש עובדת במסגרות לא מסודרות.

בשנים האחרונות ממוצע השכר של השכירים הערבים מכלל השכר במשק נע סביב ה- 60% דהינו, שכר ממוצע של שכיר ערבי לפי הנתונים האחרונים של הלמ"ס הוא כ- 4,100 ₪ לחודש.

נשים ערביות שזוכות למשכורת גבוהה יחסית על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה - הנעה סביב 3,000 – 3,500 ש"ח ! – הן בעיקר נשים שעובדות כמורות, פקידות, אחיות, או בתפקידים אחרים בעיקר בסקטור הציבורי. רוב הנשים הערביות שמועסקות במיוחד בסקטור הפרטי מתפרנסות שכר נמוך מאוד ועל פי רוב מתחת לשכר המינימום.

על פי נתוני מחקר אחרון שערכתי בנושא תעסוקת נשים בסקטור הפרטי בנצרת משנת 1998, אחוז הנשים שהתפרנסו ממשכורת הנמוכה משכר המינימום הגיע ליותר מ- 58%. אחוז זה עלה במהלך השנים האחרונות, עם החרפת המיתון.

נתוני סקר שדה שערכתי בקרב עסקים רבים בנצרת ובישובים ערבים בצפון, מצביעים על ירידה ניכרת בשכר הנשים שזוכות למקום עבודה בתנאי המשק הנוכחיים.

שכר פקידה או מזכירה במשרד פרטי או בעסק מסחרי או בית מלאכה קטן בעיר נצרת, לדוגמה נע בין 1,200 לבין 1,500 ש"ח לחודש עבור משרה מלאה.

4. הצעדים הדרושים להרחבת מעגל התעסוקה בקרב הנשים הערביות:

כדי להתמודד עם סוגיית הרחבת התעסוקה בקרב הנשים הערביות יש להדגיש מספר קווי מדיניות עיקריים:

א. על אף שהגברת התעסוקה בקרב הנשים הערביות מצריך מאמצים ומשאבים מיוחדים, פתרון בעית האבטלה והרחבת התעסוקה בקרבן יכולה להתממש רק **במסגרת פתרון כולל** לבעית הפיתוח הכלכלי במגזר הערב וכחלק ממדיניות כללית כלפי האוכלוסייה הערבית לשילובה במהלכי הפיתוח והצמיחה של המשק הישראלי הן בסקטור הפרטי והן בסקטור הציבורי.

ב. **צעדי המדיניות והמאמצים** המיוחדים שצריך להשקיע אותם להרחבת מעגל התעסוקה בקרב כלל הנשים במגזר הערבי **חייבים להיות דפרנציאליים** ועל בסיס אבחנה ברורה בין קבוצות שונות בקרב הנשים הערביות. בהקשר זה ניתן להצביע על הקבוצות הבאות המחייבות התמודדות שונה ודרכי טיפול וביצוע שונים:

1. נשים צעירות שאינן ממשיכות את לימודיהן,
 2. נשים שסיימו את לימודיהן במכללות ובמוסדות להשכלה גבוהה,
 3. נשים נשואות המבקשות להצטרף לשוק העבודה – גילן צעיר יחסית (ובד"כ עם ילדים מתחת לגיל 15),
 4. נשים מבוגרות יחסית.
- אבחנה זו מתבקשת לאור ההבדל בצרכים המיוחדים לכל אחת מהקבוצות הנ"ל שמכתיבים דרכי ההתמודדות שונים מבחינה אובייקטיבית – מקצועית.

ג. היזמות העסקית יכולה להיות אחד הנותנים המיועדים להגדלת מעגל התעסוקה בקרב הנשים.

אותה קבוצת נשים שפונה לפתוח עסק קטן או בינוני ולנהל אותו באופן עצמאי, צריכה מאמצים ומשאבים מיוחדים לעידוד. אותה קבוצה בעלת השפעה חיובית גדולה על תהליך הפיתוח הכלכלי בכל החברה הערבית.

קורסי היזמות העסקית שמדווחים ע"י יותר מארגון שפועל בקרב נשים ערביות ומהווה את מוקד הפעילות של ארגונים הללו, מאבד את האפקטיביות שלו לאור המחסור בכלים ודרכי הסיוע לפני ואחרי ההכשרה המקצועית. בהקשר זה יש לציין כי ההכשרה לבדה, אינה מהווה ערובה להגדלת התעסוקה בקרב הנשים.

כאמור קורסים הללו יכולים להיות מתאימים רק לחלק קטן מקבוצות הנשים הנ"ל. וכדי שיתן את התועלת המרבית חייב להיות חוליה ממכלול חוליות של תוכניות סיוע לקידום היזמות בקרב הנשים הערביות. על כן יש צורך בהרחבת ההכשרה לתעסוקה בקרב נשים בגילאים ובמסגרות שונות הכשרה כללית מקצועית, שכוללת תוכניות הסבה מקצועית, יזמות וכו'.

ד. חלק ניכר מבעית חוסר התעסוקה בקרב נשים ערביות נובע מחוסר הקישור בין לבין ארגונים וגופים פרטיים בעיקר, מקומיים וזרים שיכולים לבקש את שירותיהן ויאפשרו להן להצטרף למעגל התעסוקה.

כדי להתגבר על כשל השוק שאינו מאפשר קשר בין ההיצע הגדול של כוח העבודה הנשי, בחברה שמתפתחת גם מבחינה חברתית, לבין הביקוש המקומי והעולמי – יש צורך דחוף במתן תמריצים ממשלתיים ישירים לחברות וגופים פרטיים להעסיק נשים ערביות,

הקמת תשתיות ארגוניות לסיוע ברמת חיפוש מקורות תעסוקה שיכולים להועיל בהקשר זה באופן ברור,

כמערכת משלימה יש צורך בגופים מכוונים ומחנכים לתעסוקה נכונה, ויש צורת בהקמת תשתית לסיוע לנשים מבחינה ארגונית ומימונית.

ה. משרד האוצר, ומשרד התעשייה, המסחר והתעסוקה התחילו בהכנות להפעלת קרן הלוואות לעידוד העסקים הקטנים. בימים אלה מגבשים את הקריטריונים לנטילת הלוואות במסגרת הקרן החדשה, המעניקה הלוואות בערבות המדינה. יש צורך שמגבשי הקריטריונים ייקחו בחשבון את צורכי המימון הייחודיים של אוכלוסית הנשים בכלל, והנשים הערביות בפרט. בעבר, קרן זו תרמה רבות לפיתוח עסקים גם בבעלות נשים במגזר הערבי.